

Anmeldelser og litteraturnyt

Ved universitetslektor, cand. mag. Anders Bøgh docent, dr. phil. Erik Christiansen, fhv. rigsarkivar, dr. phil. Vagn Dybdahl, arkivar, cand. mag. Ib Gejl, læge Steffen Hahnemann, for. kningsstipendiat, lic. theol. og mag. art. Per Ingesman, forskningsstipendiat, lic. phil. Leon Jespersen, museumsinspektør, lic. phil. Henrik Skov Kristensen, universitetslektor, fil. dr. Michael Linton, universitetslektor, cand. mag. Jens Chr. Manniche, kandidatstipendiat, cand. phil. Jørgen Mikkelsen, forskningsstipendiat, lic. adv. Karsten Ronit, cand. mag. Birgitte Thomsen, fhv. amtskontorchej cand. jur. Georg Vedel-Smith.

OLDTID OG MIDDELALDER

L. E. Fauerholdt Jensen: *Mark Guld. Mark jord – leding. Jordinddeling i Danmark 1200-1340*. (Aalborg Universitetsforlag, 1991). 150 s.

L. E. Fauerholdt Jensen har igen taget sig for at behandle et af de mest komplicerede emner i dansk middelalderhistorie; denne gang Mark guld-begrebet.

Som i sine tidligere publikationer præciserer forfatteren forskellen på mønt- og korn-normer for rigets forskellige områder. Han foretager en beregning af de regionalt forskellige arealbestemmelser som ligger bag begrebet en mark guld i jord, for derudfra at bestemme den ledingsorganisation som byggede på disse dyrkningsarealer og deres værdibestemmelse.

Ud fra de få foreliggende, relevante kilder mener forfatteren at kunne vise, at værdien af 1 mark guld er uændret i tiden mellem 1231 og 1340 og at ledings-afgifter og skatter derfor også har været konstante.

Vedrørende ledingsafgifterne mener forfatteren dernæst at kunne tolke ledingsbestemmelserne i jyske lov således, at fuld ledingshafne svarede af 6 mark guld i jord.

Hvad angår arealbestemmelsen 1 mark guld = 12 tønder land bygger forfatteren på Sv. Aakjærs og Poul Rasmussens beregninger, men hævder dette arealmåls begrænsning til det sydøstjyske område og tolker ledingsbestemmelserne sådan, at ledingsyndelser (og skatter) kun ydes af dyrkningsjorden. Det skulle i Sydøstjylland, hvor der, ifølge forfatteren skulle herske 3-vangsbrug, betyde, at kun 8 af de 12 tønder land skulle være beskattet.

Det er dog næppe korrekt, at der generelt skulle have været 3-vangsbrug i det sydøstjyske område i middelalderen.

Forfatteren genoptager Svend Aakjærs tolkning af den gamle mark guld-vurdering, som Kong Valdemars jordebog er anført for fynske lokaliteter: 3 gl.

mark sølv = 1 ny mark guld = 8 ny mark sølv. Forfatteren argumenterer dog derudover for, at den gamle vurdering i 1231 stadig var gældende på Fyn og at den oprindelig havde været gældende for både Fyn + omliggende øer og Sjælland. På Sjælland senere erstattet af mark skyld-takseringen. 1 mark skyld-sætter forfatteren – som en videreudvikling af en analyse af forholdet mellem den sjællandske skæppe og Åbo-skæppen fremsat i et tidligere arbejde (Danske kornmål, 1986) – til 2 gamle mark guld og 1 gl. mark guld til 32 sjæll. tønder land. Da 1 gl. mark guld er = 8 gl. mark sølv og 3 gl. mark sølv = 1 ny mark guld, så bliver 1 ny mark guld = $\frac{3}{8}$ af 32 sjæll. tønder land = 12 sjæll. tønder land. Det er igen i overensstemmelse med Svend Aakjærs bestemmelse af 1 sjæll. mark guld til 12 sjæll. tønder land i 1600-tallet, men dog kun 6 tønder land i middelalderen, ligesom i det sydøstjyske område. En tidsmæssig forskning i arealmålet, som Fauerholdt Jensen ikke kommer ind på.

Forfatteren kan herefter konkludere, at arealmålet for 1 mark guld er numerisk af samme størrelse i disse landsdele. I Nordvest-Jylland påviser forfatteren en total arealværdi af 1 mark guld på 8 tønder land, men, i modsætning til forholdene i Sydøst-Jylland skal alle 8 tønder land være beskattet, således at beskatningsjorden i de to landsdele er lige stor.

I alt dette udvikler forfatteren som sagt tidligere fremsatte hypoteser og beregninger, hvori han altså nu inddrager mark guld-begrebet. Forfatterens originale bidrag er belysningen af de afvigende mål for landsdelene og et forslag til deres indbyrdes relatering. Endvidere påstanden om afgifternes begrænsning til dyrkningsjorden.

Sideløbende med de anførte ræsonnementer har forfatteren gennemgået den kendte gamle jorddelingsremse, som

begynder med sætningen: »24 furer gjør en agger ...«. Denne analyse er langt fra overbevisende. Flere af tolkningerne forekommer anstrengte og for konstruerede. Analysen synes dog ikke at have væsentlig betydning for bogens mere centrale ræsonnementer. Det er i øvrigt påfaldende, at forfatteren konsekvent søger at undgå bolbegrebet, som dog er nok så interessant som tønne-/skæppe-/fjerdingkar-beregningen i forbindelse med middelalderens jorddeling.

Da mark guld-takseringen har dannet grundlag for rekrutteringen til ledingsflåden og for ledingsskatten, er det naturligt, at forfatteren går videre med et forsøg på at kortlægge den til grund liggende lægdsenhed, skipenet, under hensyntagen til de påviste regionale forskelligheder.

Forfatteren argumenterer for 3 forskellige mark guld-takseringer af 1 hafne (den lægsenhed som stiller 1 mand til ledingsskibet) op gennem 1200-tallet. Den første på 8 mark guld og baseret på et skipen på 32 hafne. Den ligger forud for en antaget skatte- og afgiftsreform i 1226, som ændrede hafne-takseringen til 6 mark guld og havne-tallet til 42. Den 3. henviser forfatteren til midten af århundredet. Den bygger på en sammenlægning af mandskabshafnene 2 og 2 til 12 mark gulds jord pr. havne og et hafnetal pr. skipen på 22. I hvert af de 3 skipen er 2 af hafnene »kommandohafne« – den ene har styresmanden – med et højere mark guld-tal end »mandskabshafnene«. Det er forfatterens påstand, at disse 3 skipens samlede mark guld-værdi er uændret 256 mark guld(s jord). Ændringerne finder sted »indenfor de eksisterende skipens rammer«.

Det kildemæssige belæg for de 3 skipen-typer er, bortset fra nr. 2, meget spinkelt. Der er dog interessante enkeltbetragtninger. Eksempelvis standardtørrelsen af et skipen; den særlige status for styresmandshafnen; de 2 »komman-

dohafne« og endelig afgiften på 20 mark sølv (kun ydet af mandskabshafnene) for et skipen.

Et forsøg på at kortlægge skipentallet i forskellige lokaliteter alene på basis af Henrik Pedersens statistiske værk »De danske landbrug fremstillet på grundlag af forarbejderne til Chr. V.s danske matrikel 1688«, sammenholdt med få og tilfældige lokale kildeoplysninger, virker for tyndt underbygget. Desuden er det baseret på den næppe korrekte antagelse, at en administrativ skipeninddeling af landet har været geografisk sammenhængende på samme måde som herredsinddelingen og (senere) sogneinddelingen.

Sammenfattende skal det siges, at Fauverholdt Jensens nye bog har gode forslag og ideer til at forstå en kildefattig periode og en vanskelig problematik, men som helhed har den et spekulativt præg.

Steffen Hahnemann

Jan Koch, Rikke Agnete Olsen & Jens Vellev (red.): *Hikuin 19. Festskrift til Hans Stiesdal på 70-årsdagen 6. maj 1992*. (Forlaget Hikuin, 1992). 288 s., 150 kr.

Denne bog handler om borge fremgår det af indholdet og af overskriften på Fritze Lindahls kærlige hyldest til festens genstand. Anmelderen er glad for, at den ikke handler om tårnure, et andet af Hans Stiesdals mange interesseområder.

Det gælder nu ikke helt undtagelsesfrit, idet en enkelt artikel handler om borgere: Vivi Jensen kaster nyt lys over byernes bidrag til rigets forsvar på grundlag af Kolding bys bog 1493-1635. Per Kr. Madsens minutiøse jagt efter Ribes forsvundne Nørreport hovedsageligt på grundlag af afbildninger gør det heller ikke i egentligste for-

stand. Men de øvrige 15 gør det, og bibliografien over Hans Stiesdals forfatterkab gør det også i temmelig høj grad.

Nogle af artiklerne offentliggør gamle nyheder i den forstand, at hovedresultaterne har været publiceret før: Connie Jantzen skriver om den uhyre givtige udgravning af det første Egholm i Himmerland fra 1334, Torkel Eriksson og Thomas Bartholin om den perspektivrige dendrokronologiske datering af Kärnan i Hälsingborg til slutningen af Erik Menveds regeringstid, Lennart S. Madssen om fire sønderjydske voldstedsudgravninger fra 1940'erne og Nils Engberg om den dendrokronologiske datering af Næsholm i Odsherred til 1278/79. Dette forhold skal nu langtfra beklages. Publiceringerne her er gennemgående grundigere end de tidligere, og de bliver lettere at finde og forholde sig til for fremtidens forskning. Resultatet af den dendrokronologiske datering af adgangsbroen til Næsholm giver i øvrigt anledning til en 'ubehagelig' diskussion mellem Niels Engberg og Jørgen Steen Jensen i anledning af, at der på voldstedet er fundet fem mønter fra Erik Plovpenningens tid (1241-1250), mønter som normalt ikke påtræffes i fund, der er senere end hans regeringstid. Den behageligste løsning på dilemmaet ville være, at borgen oprindeligt har haft en anden adgangsvej, men det afvises af Nils Engberg på basis af udgravningsresultaterne; ved en *overfladisk* betragtning, synes det ellers nærliggende, at en ældre adgangsvej kan have gået over land ud på næsset. Voldstederne i Højby Sogn i Odsherred er spændende. Heldigvis arbejder Nils Engberg videre her, og som det fremgår af hans andet bidrag til dette bind, har det vist sig, at voldstedet Borgen går tilbage til 1100-tallet. Ved tolkningen af anlæggene her, er det næppe uinteressant, at Dragsholm totalt beherskede adgangen over land, og det tilhørte jo Roskildebispen, men fra hvornår?